

Verba

Підприємство Національної спілки театральних діячів України «Будинок актора»/Київський національний академічний драматичний театр імені Івана Франка.

Вистава «Verba»

Ганна Веселовська

Вистава «Verba» режисера і сценографа Сергія Маслобойщикова, здійснена ним в Національному театрі ім. Івана Франка за драмою-феєрією Лесі Українки «Лісова пісня» – сценічний твір, позначений виразним новаторським творчим мисленням. Українська класика тут представлена в неочікуваному постмодерністському вимірі, оскільки текст, знайомий зі шкільної програми, не тільки проакцентовано відповідно до сучасних реалій, а й свідомо зруйновано як цілісність.

Чимало з тих, хто гордовито може процитувати Лесю Українку та більш-менш точно від прологу до фіналу переказати послідовність подій будуть збентежені й шоковані на цій виставі тим, як Сергій Маслобойщиков брутально обійшовся з «Лісовою піснею». Хоча, за великим рахунком, він нічого кримінального не зробив, а просто застосував відомий постмодерністичний прийом палімпсесту, тобто написав поверх авторського тексту свій, цілком оригінальний, повністю складений із реплік драми-феєрії.

Фантазуючи, як своєрідно виглядав той творчий процес, можна уявити безжальне розсипання набраної друкарем із залізних буквочок матриці, а потім гарячкове складання із цих буквочок чогось іншого. Звісно, достеменно не відомо в який саме спосіб відбувалося руйнування логіки та причинно-наслідкових зв'язків п'єси «Лісова пісня», але точно зрозуміло, що збирання нового тексту було не хаотичним, а концептуальним. Як концептуаліст зі стажем Маслобойщиков придумав цілком свою історію про мертвий, спотворений людською цивілізацією ліс, від якого залишилися лише стругані дошки та сухий хмиз, та візуально представив це в грандіозній сценографії.

На сцені височіє споруджена із величезних листів фанери страхітлива багатошарова конструкція-монстр, дуже подібна до віртуального об'єкту, який можна зібрати з окремих деталей, роздрукованих на 3-D принтері. Ця громіздка і груба конструкція, що обертається та за потреби трансформується, і є образом того, на що перетворився казковий ліс, або, простіше кажучи, результат людського будівництва, яке починалося із скромної хижки.

Населена ця фанерна споруда, мов багатоквартирний будинок-монстр істотами, які не дуже скидаються на жвавих, метких і пристрасних лісових дикунів Лесі Українки. У виставі театру ім. І. Франка мешканці лісу зблякли та анемічні: вони незграбно рухаються у полотняному мішкуватому, наче з чужого плеча, одязі. Не фігурально, а реально, до служебки подібна й Мавка Христини Федорак – млява, позбавлена енергії дівчина, яка невпевнено говорить стисленим хрипливатим голосом.

Звісно, відсутність принаданості у самої Мавки та в її антуражі зводить нанівець будь-яку спробу зіграти пасторальну історію кохання лісової русалки та Лукаша (Олександр Бегма). Та, власне, Сергій Маслобойщиков і прагнув показати якраз те, що в змертвілому світі немає місця кохання, бо душевно змучений від самого початку слабкий Лукаш, просто блукає в пошуках захисту від навали цивілізації.

Історія не про любов, а про виродження людства виглядає тим переконливішою, що роль Матері Лукаш і Килини виконує одна актриса, Анжеліка Савченко. Вона є повним зовнішнім та внутрішнім антиподом Мавки, бо на відміну від інших, виглядає елегантно та екстравагантно. Модельна зовнішність Матері-Килини робить цей образ самодостатньою емблемою раціональності та бездушності цивілізації, яка навчилася творити красиві й шкідливі речі і, яка задля банального споживацтва здатна знищити довколишній світ.

Аби спрямувати звучання «Лісової пісні» у потрібний йому спосіб, Сергій Маслобойщиков користувався не лише візуально-сценографічними прийомами, а перекомпував увесь текст. Деяких персонажів об'єднав, деяких, як потерчат і русалок, наділив окремими лініями дії, але головне, що промовляння подрібненого між різними персонажами тексту режисер підкорив не логіці розвитку подій, а окремим «фантомним хворобам» змороженого суспільства.

Складний концептуальний задум та його, орієнтоване на сучасне дискретне мислення, втілення, роблять «Verbu» театру ім. І. Франка особливою театральною роботою. Але ці ж якості створюють труднощі для її сприйняття. У виставі немає і натяку на романтичний флер, хіба що як іронічні репліки з приводу готичного роману, постають обидві інфернальні героїні Анжеліки Савченко та змарнілий, виснажений Лукаш Олександра Бегми. Спектакль не живиться інтригою, у ньому відсутні бурхливі динамічні сцени, а віршовані репліки неможливо пробурмотіти слідом за акторами, які говорять фрази, вихоплені із різних сцен. І головне, час тут не тече, а наче закаламучений стоїть у дерев'яній діжці, яку совають по сцені.

Творячи у такий спосіб виставу Національного театру, Сергій Маслобойщиков відкинув чимало звичних театральних кліше та уявлень про сцену, про персонажів, оскільки образність його спектаклю «Verba» базується на засадах перформативного акціоністського мистецтва, для якого занурення в атмосферу та актуальність концепції є надважливими чинниками. І «вбивання» тексту – це також жест свідомого акціоніста, який переконаний, що якщо глядача позбавити приводів для емоцій, він, ймовірно таки, зрозуміє, що діється довкола, і протверезіє...

Ельвіра Загурська

Однією з найбільших проблем цієї вистави є в принципі відображення загальної ситуації, яка нараз панує в Театрі імені Івана Франка – на зміну старшому та середньому поколінню акторів, які не один рік

працюють разом, працюють династіями, прийшло нове покоління, виховане в зовсім іншій стилістиці. Через це злагоджений ансамбль, яким так славився театр, похитнувся. Образно кажучи, якби зараз в театрі знову поставили «Макара Діброву» і хтось з акторів старшого покоління захотів би повторити знамениту 5-хвилинну бучмівську паузу, вона «пролунала» зараз би зовсім інакше – не тому, що інший час, а тому, що він існував би в своєму коконі, молоді актори – в своїх.

М'яко кажучи, подивувало призначення Христини Федорак на головну роль, адже це безумовно талановита актриса, але зовсім іншого амплуа. Якби вистава була вирішена в жанрі, скажімо, метамодернізму, таке рішення було би виправданим – абсолютно земна Мавка, із «земною» енергетикою, яка може зітнути голови не лише колоссю. У цій виставі Мавка не є антиподом Килини, швидше, вона Килина в молодості, до тієї пори, коли овдовіла; відповідно, Килина (в потужному виконанні засл. арт. України Анжеліки Савченко) схожа на Мавку в її жіночій зрілості, якби вона сталася: тонка, ніжна, зі срібним сміхом і стержем, який зміцнів з тонкого паростка її ефемерної душі. І так виходить, що у виставі повинні існувати на протиставленні два світи – людей та істот, проте це розмежування існує лише в уяві персонажів, вони всі з одного потойбіччя. Іншими словами, цей світ не дуалістичний, від однозначно визначений від початку. В такому контексті і текстові смисли втрачаються: «Колись був ранок – ясний, веселий» – а в цій інтерпретації його не було ніколи; одна з найпотужніших сентенцій п'єси – «Своїм життям до себе дорівняти» – винесена на початок вистави, її сенс губиться (як і «О, не журися за тіло»).

Олександр Бегмі важко дається головна роль, діапазон його переживань невеликий. Наприклад, очевидно, що він знаходиться в повному підпорядкуванні Матері, проте це зрозуміло лише зі зміни пластичного малюнку, він внутрішньо не змінюється.

У ролі Мавки закладено дуже малий діапазон розвитку, і тут варто відмітити особистий вклад актриси. Я бачила виставу двічі, з інтервалом в 5 місяців через карантин (до слова, обидва рази були накладки, через які виставу переривали для їх усунення), і трактування ролі Христиною Федорак істотно змінилось. Якщо за першим разом це було швидше «відпрацювання» схеми, запропонованої режисером, то в подальшому сама схема щезла і залишився власне зміст, до того ж сповнений психологічним надломом, виправданими паузами.

Темпоритм вистави дуже затягнутий. Актори часто зайняті фізичною дією, на це йде лівова частка їхньої енергії, і тому друга дія розпадається на елементи, до фіналу кожен артист існує немовби у згаданому вище коконі. Іноді складається враження, що вони болісно намагаються не втратити суть, «освоюючи» фундаментальну декорацію, в яку/через яку потрібно пройти, «просочитися», там в діжку плюнути, тут хмиз на спині пронести і т.п. Декорація домінує, чому сприяє і її фактура – дерево (читай – «верба»): діжки, сокира, стівки, тирса (перефразовуючи Спиридона Черкасенка, «про що тирса не шелестіла»), човен (потужний знак, але передбачуваний і часто використовуваний у виставах в якості образу позачася, потойбіччя і т.п.), весло, в'язки хмизу.

Також у виставі донедавна залишались проблеми зі звуком – використовуються мікрофони, з якими не всі актори правильно працюють. В цьому контексті одна з фраз Лукаша «Я щось не розберу, що ти говориш» звучить занадто прямолинійно.

З огляду на зазначене, вважаю виставу важливою та серйозною роботою, проте в списку лауреатів Премії не бачу.

Людмила Олтаржевська

Перша прем'єра драми-феєрії Лесі Українки «Лісова пісня» на франківській сцені датована 1921 роком. Як свідчить літопис театру, за майже століття до найбільш популярних у його репертуарі з різних причин так цей твір поетеси і не потрапив, востаннє ж п'єса була поставлена аж у 1993-му (режисер – Дмитро Чирпюк). Коли ж розглядати постановку Сергія Маслобойщикова в контексті новітньої історії франківців, то стає очевидно, що повернення Лесі Українки на сцену Театру імені Івана Франка – це важлива, але не єдина місія спектаклю. Його ідея співпала у часі з оновленням труп театру, до якої у 2018-му були зараховані більше десяти учорашніх випускників акторського факультету. Декого із них Сергій Маслобойщиков запросив до цієї роботи, тож для молодих франківців вистава мала стати творчим хрещенням і одним із найважливіших іспитів у професії.

Назвавши свою виставу «Verba», Сергій Маслобойщиков, імовірно, анонсував, що визначальними у цій постановці будуть саме слова (вербальний=словесний). Слова, що вкладаються у речення і строфи, думки і наміри, слова, за допомогою яких можна освідчитися у коханні, перепросити і... обмовити. Заявивши, що у виставі звучатиме оригінальний текст, режисер залишив за собою право проекспериментувати з хронологією подій, описаних у п'єсі. В результаті чого відомий ще зі шкільних часів твір отримав нові нюанси, що наштовхують на висновки, відмінні від усталених. Так, розкриваючи тему кохання Мавки і Лукаша, Сергій Маслобойщиков зосередився на... матері хлопця. Яка, за великим рахунком, і була режисером цих стосунків, мріючи про зовсім іншу партію для свого сина (так у виставі є сцена, коли просто на очах у глядачів Мати перетворюється на Килину). У протистоянні щирості і прагматизму тут, як і в п'єсі, перемагає прагматизм. Але серед переможців, як і в п'єсі, Лукаша немає...

Художнє оформлення вистави також належить Сергієві Маслобойщикову. Який вже як художник звернув увагу на інше значення назви вистави – верба як дерево, як частина того раю, в якому так вільно жилось Мавці. Місце дії – пилорама, цвинтар дерев, які колись буяли і тишили прохолодою. Дошки рівними рядами, як нездоланні бар'єри між почуттями і мріями, оманливі прихистки, за якими якщо й сховаєшся, то ненадовго. А ще тут розкидані оберемки гілок верби, яким навіть деревами не судилося стати. Метафоричність сценографії у цій виставі можна розкодовувати довго і з насолодою, смакуючи деталі цього екоспростору. Як, утім, і тішитися оригінальними і стильними костюмами (художник – Наталя Рудюк).

Полотняна основа вбрання більшості героїв контрастує з розкішною сукнею Килини, оздобленою монетами: владна жінка знає собі ціну і прекрасно розуміє, чого хоче та як цього досягти. А вбираючи Мавку до нового життя, русалки й потерчата одягають на неї яскравий пояс, намисто та інші аксесуари, які, на їхню думку, допоможуть подрузі виглядати, як людина, почуватися своєю в оточенні Лукаша.

Хореографічну лінію режисер з пластики Віктор Литвинов вибудовував у контексті загальної ідеї вистави. Тут органічними виглядають як танці русалок – нестримність природи, молодості, легкості – так і те, як проживає свою драму Той, що... у виконанні Івана Шарана (важкі, знесилені рухи, хворі ноги, які ледь човгають і підгинаються – це жива істота чи скалічене старе дерево, кривий, потворний корчак?)

Повертаючись до важливого професійного іспиту, варто визнати, що загалом франківці-«новобранці» склали його досить пристойно. Христина Федорак (Мавка) до кінця вистави залишилася дівчиною природи, якій так і не вдалося осягнути занадто складний світ людей. Олександр Бегма (Лукаш) – романтичний, але безвольний хлопчина, зовсім не той, що зможе повести за собою, навпаки – він сам потребує провідника, яким стало не кохання, а авторитарна рука матері. Дві ролі Анжеліки Савченко – Матері і Килини – стали переконливою демонстрацією того, як цікавий режисерський прийом та його бездоганне втілення можуть задати напрям розвитку виставі загалом.

Вистава вимагає від її учасників гарної фізичної підготовки, зосередженості і уважності щохвилини, адже майже завжди під час монологу чи діалогу актор перебуває у русі, певній дії, фізичному контакті з партнером.

Естетика цієї вистави зачаровує і гіпнотизує. Водночас два її акти у динаміці виглядають дещо не рівноцінно: якщо початок спектаклю – це швидкість, рух, ефектні мізансцени, то ближче до фіналу вир подій помітно стишується, пригальмовується, згасає. Вистава дещо переобтяжена деталями, які іноді відволікають від головної думки. Водночас це самобутня, модернова постановка з чітко вираженими ознаками саме українського театру.

Віктор Рубан

Попри звернення до найпопулярнішого твору Лесі Українки «Лісова пісня» та спробу нового його прочитання, вистава радше запропонувала нове оформлення твору, аніж прочитання. Наскрізна тема фатального кохання, марності «земних спокус» перед вічністю та неможливість бути разом для тих, хто за своєю суттю та цінностями є представниками різних світів, є актуальною. Але дуже шкода, що такий багатовимірний екзистенційний філософський твір, яким є «Лісова пісня», був зведений до історії кохання. Попри всі відсилки в описах до слова як першооснови всього – як світу Лесі Українки, так і Мавки – у дійстві, на жаль, це не знайшло відображення. Хоч задумка була би цікава: уявити мову та слова вічним простором духів, що можуть втілюватись та впливати на життя людей, закохуватись, йти на самопожертву, а люди натомість перебувають у полоні бентег матеріального світу, не розуміють цінності таких жертв. Люди з глупоти власної здатні самі занапастити себе, закохуючись у те, що народжується зі слів, мови, тексту (латинською «verba»), як Мавка з верби, але не залишаються у цьому коханні послідовними, тож розплачуться за власну невірність. Це цікавий ракурс, який вимальовується з опису, але, на жаль, не з дійства вистави.

Вистава надзвичайно видовищна. Достатньо навіть просто роздивлятися прекрасне оригінальне сценічне оформлення, костюми, реквізит, образи, в яких з'являються герої. Дуже гармонійно створений та оформлений простір, чудово підібране музичне оформлення. Це все є цілісним, інформативним та захоплює. Пластично ж актори неймовірно різні, хоча загалом сценічний рух є зваженим та є ті, хто дуже майстерно втілює його у дії. Ця різність могла б допомогти виставі, якби врахувати її під час розподілення ролей (наприклад, представників різних світів).

Та й загалом акторський склад є розбалансованим (різні школи, різна «подача», різна сценічна присутність), структура роботи десь нагнітає дію, десь «провисає», бо нічого не відбувається, а десь і взагалі є моменти, нелогічні за ритмом подій. Склалося враження, що першої частини вистави ніби взагалі достатньо. У цій виставі така тривалість грає проти неї, глядач стомлюється і не працює з часом, який йому пропонують. Бо раптово настають моменти, де мало що відбувається (і це не про виконання, а саме про структуру роботи та ритм подій). Загалом, як на мене, для цієї вистави пафос подачі тексту та певних моментів взагалі її обкрадає, а атмосферність і плинність навпаки б допомагали глядачеві зануритися і у сценічний простір, і у взаємодію, і у текст, і у присутність головних героїв, бо насправду є куди занурюватись. На жаль, попри всю повагу та розуміння різного масштабу вкладеної у цю виставу роботи, я не можу рекомендувати її до переліку найкращих вистав України у номінації «За найкращу драматичну виставу».

Ольга Стельмашевська

Вистава «Verba» Сергія Маслобойщикова за мотивами драми-феєрії «Лісова пісня» Лесі Українки на сцені театру імені Івана Франка – видовище, що зачаровує і вводить у медитативний стан. Мені довелося її дивитися серед великої кількості старшокласників та студентів. Зрозуміло, адже це класична шкільна програма. Проте, чи не вперше «Лісова пісня» зазвучала як справжній поетичний театр. Геть позбавлена штучності, яка майже завжди супроводжує сценічні інтерпретації творів Лесі Українки.

Режисер з найяскравішим і найпотужнішим образотворчим мисленням зустрівся на сцені з найкінематографічнішим твором письменниці. Десь в паралельних світах і часових просторах відбувся певний симбіоз режисера і автора, який вилився у справжню феєрію краси.

Асоціюю цю виставу з поетичним кіно не дарма. Маслобойщиков не тільки театральний режисер і філігранний художник, а й чудовий кінорежисер зі своєю дуже самобутньою кіномовою. Оці три його іпостасі дуже наочно проглядаються у цій виставі.

Матеріал «Лісової пісні» з її своєрідним кінематографічним ефектом, закладеним у самій п'єсі, що передбачає швидку зміну звуків, рухів, часу, пір року, для такого майстра, як Маслобойщиков – джерело не тільки натхнення і фантазії, але й експерименту, пошуку в синтезі різних видів мистецтв. Дивно, що режисер раніше не звернувся до цього матеріалу. Вони просто створені один для одного.

Звісно, він як автор свого власного авторського театру (даруйте за тавтологію), зробив сценічну редакцію тексту і забезпечив глядача дуже влучним концептуальним дешифруванням: «Verba» латиною означає: «слова», «мова», «текст», «слова пісні», «рукопис», «оклик»... фонетично це абсолютно співпадає з українським словом «верба». Верба – рослина, місце, де живе Мавка, головна героїня твору Лесі Українки «Лісова пісня». Мавка виходить з верби на початку п'єси та у вербу повертається. Verba – слова, місце, де живе сама Леся Українка та її поетичний спадок. Здається, ця фонетична гра була спланована самою авторкою «Лісової пісні», цього складного багатшарового твору».

Тож, і всі основні компоненти вистави – сценографія, костюми, музичне рішення, пластичний малюнок – підпорядковані цій концепції. Дерево, верба, полотняні костюми, лід, сіно, музика, звуки, скрипка, сопілка. Все, як і слово-verba – первинне. «Стіни» вже вирубаного лісу-лабіринту, немов візуалізують оту багатшаровість філософських підтекстів, в яких блукають герої. Як істинний учень геніального Данила Лідера, Маслобойщиков придумує виставу, її простір саме як художник. Іноді більше, ніж режисер. Образ лісопилки, що є основою сценографічного рішення – символ знищеної людиною природи. Провісник зради героїв.

Бувають вистави чисто акторські, є суто режисерський театр, а «Verba» – театр художника. І ще кінорежисера. Крупні плани, об'ємні ансамблеві сцени – дуже рухливі, діалоги, немов зняті одним довгим планом, промовисті стоп-кадри. Актори, як добре налаштовані музичні інструменти почули і режисера і Лесину пісню – мову, мелодію, коди. Надзвичайно потужний склад молодого плеяди франківців – Христина Федорак, Олександр Бегма, Іван Шаран, Марина Кошкіна, Ганна Снігур-Храмцова, Дана Кузь, Анна Глухенька, Марія Заниборщ в поєднанні з досвідченими метрами – Василем Башою, Анжелікою Савченко, Олексієм Петуховим.

Так, Мавка-Христина Федорак тут сильна стрижнева особистість. Її кохання, почуття, бажання – сильні, вольові, еротичні, всепоглинаючі, пристрасні, але без жодної краплини фальші чи якогось штучного акторського орнаментування. Ця Мавка настільки самодостатня і самостійна, що Лукаш Олександра Бегми інколи навіть програє їй. Хоча це, звісно, в концепції – його «заколисала» мати, пригнітила його волю до тієї самості, що є у Мавки. Бегма-актор і Бегма-композитор явив себе у цій роботі надзвичайно тонкою, вишуканою, навіть тендітною натурою, що на контрасті до «дикої» Мавки дуже яскраво розкрило усі містичні струни, які режисер натягнув крізь усе полотно вистави.

Надзвичайно цікавий, оригінальний хід – переродження матері Лукаша в його наречену Килину. Вічний і непохитний, як саме життя ритуал переходу однієї в наступну. Саме цей ритуал режисер відтворює буквально: створює потужну метафору виходу з матриці нової сутності. Обоє зіграла Анжеліка Савченко. Актриса вловила різницю й одночасно подібність цих двох іпостасей: материнського начала – усталеного і тиранічного й чисто жіночого – звабливого, вібруючого, м'якого, підступного.

Отже, вийшла зразково-показова вистава в сенсі роботи з класичним текстом – вже майже культовим і щільною філософською основою – аж надто актуальною. «Verba» зрозуміла не тільки новому «техногенному» поколінню, але й, зокрема, іноземцям, оскільки інтерпретує певну міфологему мовою абсолютно сучасного європейського театру. Особливо, з художньої точки зору. За що і заслуговує бути в когорті кращих вистав фестивалю-премії «ГРА».

